

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΕΩΠΟΝΩΝ ΠΥΡΟΠΛΗΚΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Κοινοφελές Ίδρυμα
Ιωάννη Σ. Λάτση

ΧΟΡΗΓΟΣ ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΗ Σ. ΛΑΤΣΗ

14. ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ

*Μελέτη Σχεδιασμού και Υλοποίησης Πιλοτικής Δράσης:
«Εκτροφή Σαλιγκαριών του είδους *Helix aspersa*»*

Υπεύθυνος Γεωπόνος Δράσης
Νικολέτος Σταύρος, Γεωπόνος Δ. Θεραπνών

Επιστημονικός Υπεύθυνος Δράσης
Χρίστος Νεοφύτου, Καθηγητής,
Κοσμήτορας Σχολής Γεωπονικών Επιστημών
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

1. ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

1.1 Βασικά χαρακτηριστικά του Δήμου

Ο Δήμος Θεραπνών έχει έκταση 261,7 Km², ξεκινά από το κέντρο του Νομού και επεκτείνεται βόρεια και ανατολικά. Συνορεύει βόρεια με το Δήμο Οινούντος, ανατολικά με το Δήμο Γερωνθρών και με το Νομό Αρκαδίας, νότια με το Δήμο Κροκεών και με το Δήμο Φάριδος. Δυτικά συνορεύει με το Δήμο Σπάρτης. Αποτελείται από 8 Τοπικά Δημοτικά Διαμερίσματα και έχει έδρα το Τοπικό Δημοτικό Διαμέρισμα Γκοριτσάς. Λόγω της γεωγραφικής του θέσης και έκτασης, αποτελεί επικοινωνιακό και εμπορικό κέντρο, ανάμεσα στους κατοίκους και τα προϊόντα γειτονικών με τη Σπάρτη Δήμων.

Η Γκοριτσά απέχει περίπου 235 Km από την Αθήνα, 80 από την έδρα της περιφέρειας Πελοποννήσου, Τρίπολη και 22 Km από τη Σπάρτη. Οι αποστάσεις των τοπικών διαμερισμάτων του Δήμου, από την έδρα φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Αποστάσεις Τ.Δ από την έδρα του Δήμου.

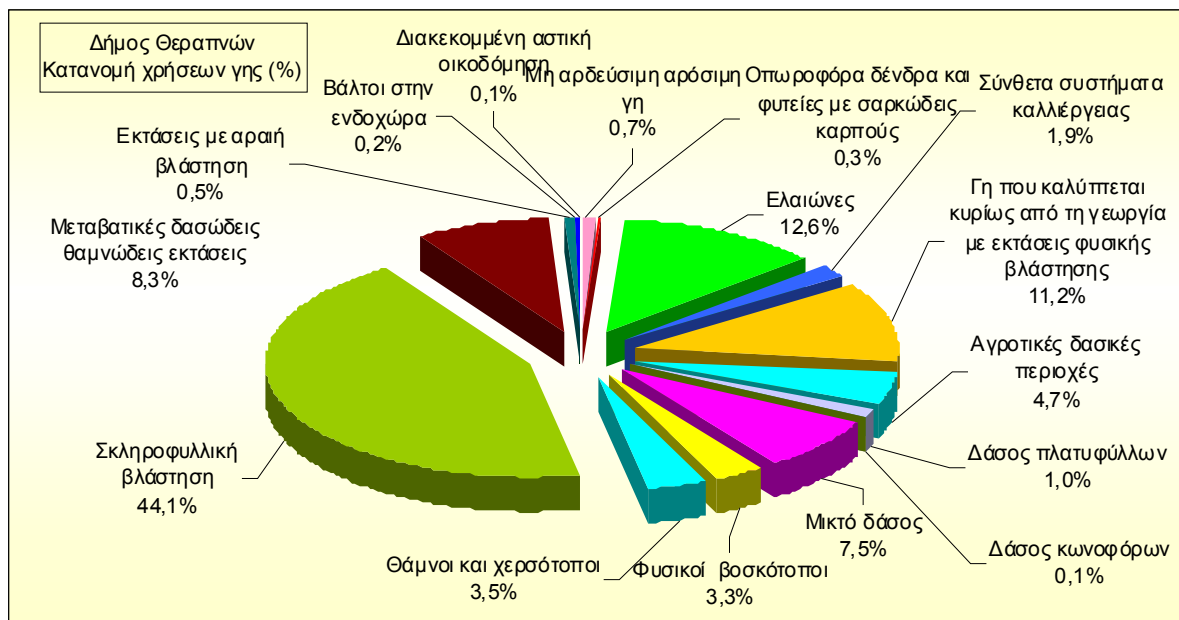
A/A	ΤΟΠΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ Km	ΧΡΟΝΟΑΠΟΣΤΑΣΗ
1	ΑΠΟΙΟΑΝΑΡΓΥΡΟΙ	7	10΄
2	ΑΓΡΙΑΝΟΙ	28	40΄
3	ΓΚΟΡΙΤΣΑ	0	0
4	ΚΑΛΛΟΝΗ	7	15΄
5	ΚΕΦΑΛΑΣ	7	10΄
6	ΠΛΑΤΑΝΑ	12	25΄
7	ΣΚΟΥΡΑ	10	20΄
8	ΧΡΥΣΑΦΑ	13	25΄
9.	ΤΣΙΝΤΙΖΙΝΑ	36	55΄

(Πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ)

Παρατηρούμε ότι οι αποστάσεις δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλες ανάμεσα στα διαμερίσματα και την έδρα του δήμου. Στην καλύτερη όμως επικοινωνία τόσο μεταξύ τους, όσο και με την έδρα, θα βοηθήσει η μείωση των χρονοαποστάσεων με τη βελτίωση του οδικού δικτύου. Προσπάθεια που ήδη έχει ξεκινήσει για ορισμένους δρόμους, ενώ άλλοι έχουν μελετηθεί και προταθεί για χρηματοδότηση.

Στο Σχήμα 1 που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης του Δήμου.

Σχήμα 1. Κατανομή χρήσεων γης (%).

1.2 Βιοτικό περιβάλλον

2.2.1 Γενική περιγραφή οικοσυστημάτων βλάστησης

Στην ευρύτερη περιοχή μπορούν να διακριθούν οι παρακάτω ζώνες βλάστησης της περιγράφονται από τον Ντάφνι (1976) που βασίστηκε στη διάρθρωση της βλάστησης της ΝΑ Ευρώπης κατά Horvat (1962). Σύμφωνα με τη διάκριση αυτή, κατά μήκος της παραλιακής περιοχής και σε μια συνεχή λωρίδα μεταβαλλόμενου πλάτους αντιπροσωπεύεται η Ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης που χωρίζεται από οικολογική και φυσιογνωμική άποψη σε δύο υποζώνες, «ξηρότερες και χαμηλότερες περιοχές» και «υγρότερες και αμέσως ψηλότερες περιοχές».

Τις θερμότερες περιοχές της πρώτης υποζώνης εμφανίζονται ενώσεις φρύγανων στις οποίες κυριαρχούν αγκαθωτοί ημίθαμνοι και διάφορα είδη της οικογένειας και στις ψυχρότερες, που είναι περισσότερο εκτεταμένες, κυριαρχεί η ελιά.. Στη δεύτερη υποζώνη που είναι υγρότερη και εμφανίζεται σε συνέχεια του υγρότερου αυξητικού χώρου της υποζώνης, κυριαρχεί το πουνάρι υπολειπόμενης της αριάς, και συναντώνται διάφορα αείφυλλα πλατύφυλλα.

1.2.2 Λοφώδης – ημιορεινή ζώνη αείφυλλων – πλατύφυλλων

Είναι η ζώνη που έχει επηρεαστεί εντονότερα από τον άνθρωπο και χαρακτηρίζεται από βοσκότοπους. Δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά σπάνια ή απειλούμενα είδη χλωρίδας και πανίδας ούτε όσον αφορά τα επί μέρους ενδιαίτηματα. Και σε αυτή τη ζώνη πάντως, η ποικιλία των ειδών της ορνιθοπανίδας είναι αξιόλογη όπως και η πυκνότητα των πληθυσμών, χωρίς όμως να παρουσιάζει ιδιαίτερο ορνιθολογικό ενδιαφέρον συγκριτικά με άλλες αντίστοιχες περιοχές της χώρας. Και σ' αυτή τη ζώνη δεν εντοπίζονται ιδιαίτερες περιοχές με σημαίνουσα ορνιθολογική σημασία όπου πρέπει να ισχύσουν ειδικά μέτρα προστασίας – διαχείρισης.

Οι συστηματικά καλλιεργούμενες περιοχές είναι σχετικά μεγάλες και εκτενείς και σε μεγάλο ποσοστό της επιφάνειάς τους καλύπτονται από ελαιώνες.

1.2.3 Χλωρίδα

Οι επί μέρους τύποι βλάστησης (ακολουθήθηκε όπου ήταν δυνατόν, η ονοματολογία με βάση την Κοινοτική Οδηγία 92/42) και τα πιο συχνά εμφανιζόμενα είδη αναφέρονται παρακάτω:

Βλάστηση φρυγάνων: *Sarcopoterium spinosum* (Αφάνα), *Centaurea spinosa*, *Corydorthymus capitatus* (Θυμάρι), *Stachys spinosa*, *Rhamnus oleoides*, *Salvia triloba*, *Phlomis fruticosa* (Ασφάκα), *Origanum vulgare* (Ρίγανη), *Pistacia lentiscus* (Σχίνος), *Olea oleaster* (Αγριελιά), *Quercus coccifera* (Πουρνάρι), *Myrtus communis* (Μυρτιά), κ.α.

1.2.4 Πανίδα

Η μακροχρόνια παρουσία του ανθρώπου, σε συνδυασμό με την εύκολη σχετικά πρόσβαση έχει οδηγήσει στη σταδιακή εξαφάνιση αρκετών ειδών της πανίδας κυρίως των μεγάλων θηλαστικών. Συνολικά από την πλευρά της πανίδας η περιοχή μελέτης δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τουλάχιστον όσον αφορά τη συγκέντρωση και των πληθυσμών ειδών που χρίζουν ιδιαίτερης προστασίας.

Θηλαστικά: Υπάρχουν τα γνωστά είδη που απαντώνται σε όλη την Ελλάδα, *Martes foila* (Κουνάβι), *Mustela nivalis* (Νυφίτσα), *Vulpes vulpes* (Αλεπού), *Meles meles* (Ασβός), *Lepus europeus* (Λαγός), *Apodemus flavicollis dietzi* (Κρικοποντικός), *Apodemus mystacinus epimelas* (Βραχοποντικός).

1.3 Ανθρώπινο δυναμικό

1.3.1 Πληθυσμιακή εξέλιξη κατά την τελευταία 10ετία

Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του Δήμου αυξήθηκε κατά 2,1 %, παρουσιάστηκε μείωση του γυναικείου πληθυσμού κατά 2,9% αλλά παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση του ανδρικού πληθυσμού κατά 7,3%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Πληθυσμιακή εξέλιξη κατά τη χρονική περίοδο 1991-2001.

ΔΗΜΟΣ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ**	2001*			1991			ΜΕΤΑΒΟΛΗ %		
	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	5.435.961	5.528.059	10.964.020	5.058.131	5.201.769	10.259.900	7,5	6,3	6,9
Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	51.512	48.125	99.637	48.955	46.661	95.616	5,2	3,1	4,2
Δ. ΘΕΡΑΠΝΩΝ	1.580	1.482	3.062	1.473	1.526	2.999	7,3	-2,9	2,1

(Πηγή: Στατιστικά στοιχεία απογραφής πληθυσμού ΕΣΥΕ 1991, 2001)

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, η διάρθρωση της απασχόλησης ανά παραγωγικό τομέα χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του πρωτογενούς και του τριτογενούς τομέα. Η απασχόληση στο δευτερογενή τομέα παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά, ενώ η απασχόληση στον τριτογενή τομέα ακολουθεί αυξητική πορεία.

1.3.2 Ανεργία

Σε επίπεδο οικονομίας, το φαινόμενο της ανεργίας έχει οικονομικό κόστος άμεσο αλλά και έμμεσο. Καταβολή χρημάτων για την αναπλήρωση μέρους του εισοδήματος του ανέργου ή για την ένταξή του σε προγράμματα απασχόλησης καθώς και το διαφυγόν προϊόν που θα παραγόταν, αν δεν υπήρχε ανεργία αποτελούν τις επιπτώσεις του φαινομένου αυτού.

Η παρουσία της ανεργίας στο Δήμο Θεραπνών τα τελευταία χρόνια έχει κάνει έντονη την εμφάνιση της, με αποτέλεσμα να καθίσταται αναγκαία η εξατομικευμένη προσέγγιση των ανέργων και η λήψη ειδικών μέτρων στήριξης.

Το ποσοστό ανεργίας το έτος 2001 ήταν 8,1% του εργατικού δυναμικού σε σύγκριση με 5,5% το 1990 και 10,5% για το σύνολο της χώρας (2001). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν το έντονο πρόβλημα εξασφάλισης απασχόλησης που παρατηρείται

στην περιοχή παρά τις διάφορες παρεμβάσεις του Κράτους, στους τομείς κατάρτισης και εκπαίδευσης, επαγγελματικού προσανατολισμού και στήριξης των ομάδων που συνιστούν το εργατικό δυναμικό της περιοχής.

1.3.3 Υποαπασχόληση

Η ύπαρξη υποαπασχόλησης στρεβλώνει σε μεγάλο βαθμό την εκτίμηση της απασχόλησης και της ανεργίας στην περιοχή. Ειδικότερα, η υποαπασχόληση στη γεωργία, η οποία απορροφά περισσότερο από το 55% του εργατικού δυναμικού στην περιοχή παρέμβασης, αποτελεί πολύπλοκο ζήτημα λόγω της εποχικότητας της γεωργικής παραγωγής, με πολλούς αγρότες να δραστηριοποιούνται και σε άλλες μη γεωργικές εργασίες, όπως ο τουρισμός και το εμπόριο. Επιπλέον και στις μη γεωργικές δραστηριότητες, περίπου το 50% των απασχολούμενων είναι αυτοαπασχολούμενοι ή συμβοηθούντες στην οικογενειακή επιχείρηση. Συνεπώς, αυτά τα άτομα σε περιόδους κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας μάλλον υποαπασχολούνται παρά εμφανίζονται ως άνεργοι.

Εκτιμάται ότι περίπου 21% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της περιοχής υποαπασχολείται στον πρωτογενή τομέα επί το πλείστον, με το 70% των υποαπασχολούμενων να αποτελούνται από γυναίκες και μόλις το 30% αποτελείται από άντρες.

1.4 Κοινωνικές υποδομές

1.4.1 Εκπαίδευση

Στο Δήμο Θεραπνών λειτουργούν ένα νηπιαγωγείο στην Γκοριτσά με δέκα μαθητές και πέντε δημοτικά σχολεία με συνολικά ογδόντα οκτώ μαθητές. Στη περιοχή δε λειτουργεί γυμνάσιο και λύκειο. Οι περισσότεροι μαθητές πηγαίνουν στα γυμνάσια και λύκεια της Σπάρτης, ενώ λίγοι από αυτούς πηγαίνουν στο Γεράκι.

Στην εκπαίδευση μπορούν επίσης να καταγραφούν και οι μη λειτουργούσες υποδομές της. Αυτές περιλαμβάνουν τρία σχολικά κτίρια, συνολικά τριών ορόφων και επιφάνειας 274 Km².

1.4.2 Υγεία – Πρόνοια

Στα δημοτικά διαμερίσματα του δήμου Θεραπνών λόγω της μικρής τους σχετικά απόστασης από τη Σπάρτη, δε λειτουργεί νοσοκομείο ή κέντρο υγείας παρά μόνο αγροτικά ιατρεία.

1.5 Η γεωργία και η κτηνοτροφία του Δήμου Θεραπνών

- Αριθμός εκμεταλλεύσεων: 1400 εκμεταλλεύσεις
- Παραγωγική κατεύθυνση γεωργικών εκμεταλλεύσεων:
 - μικτές 980 εκμεταλλεύσεις
 - αμιγώς γεωργικές 400 εκμεταλλεύσεις
 - αμιγώς κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις 20
- Καλλιεργούμενες εκτάσεις και μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης:
 - 45.000 στρέμματα καλλιεργούμενες εκτάσεις με μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης 32,6 στρέμματα
- Κατανομή γεωργικών εκτάσεων σε βασικές κατηγορίες:
 - Ετήσιες καλλιέργειες 3.000 στρ.
 - Αμπέλια 60 στρ.
 - Δενδρώδεις καλλιέργειες 41.900 στρ.
- Εκτάσεις βασικών καλλιεργειών και δενδρώνων π.χ.
 - Σιτηρά 800 στρ.
 - Κτηνοτροφικά φυτά 2000 στρ.
 - Κηπευτικά 200 στρ.
 - Ελαιώνες 33.089 στρ.
 - Εσπεριδοειδή 2500 στρ.
 - Οπωροφόρα δένδρα κ.λπ. δενδρώδεις καλλιέργειες 6.371 στρ.
- Ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων: 50%.
- Αριθμός νέων γεωργών: 150.
- Αριθμός Σχεδίων Βελτίωσης τη περίοδο 2000-2006 και μετά τις πυρκαγιές 100 σχέδια βελτίωσης την περίοδο 2000-2006. Μετά τις πυρκαγιές δεν έχει προκηρυχτεί πρόγραμμα.

Ο τομέας της κτηνοτροφίας.

- Εκμεταλλεύσεις και αριθμός ζώων κατά είδος (αιγοπρόβατα, βοοειδή χοίροι), 100 εκμεταλλεύσεις με 16.000 αιγοπρόβατα, 20 βοοειδή και 50 χοίροι.
- Διάκριση των εκμεταλλεύσεων σε μεγάλες – μικρές (ανάλογα με τον αριθμό του ζωικού κεφαλαίου). Όλες οι εκμεταλλεύσεις είναι μικρές

- Ζημιές φυτικού και ζωικού κεφαλαίου:
 - 6.000 στρέμματα με 100.000 ελαιόδεντρα.
 - 70 στάβλοι και 50 αγροτοαποθήκες.
 - 500 κυψέλες μελισσών.
 - 200 αιγοπρόβατα.
 - 70.000 στρέμματα βοσκοτόπων.

1.6 Λοιποί κλάδοι τοπικής οικονομίας

1.6.1 Βιοτεχνία – Μεταποίηση γεωργικών προϊόντων (μονάδες)

Οι περισσότερες μεταποιητικές επιχειρήσεις αφορούν ελαιουργεία, μονάδες τυποποίησης και συσκευασίας ελαιόλαδου, τυροκομεία, οινοποιεία κλπ. Αναλυτικά οι βιοτεχνίες και οι μεταποιητικές μονάδες γεωργικών προϊόντων παρουσιάζονται στο Παράρτημα Ι.

1.6.2 Τουρισμός (κλίνες σε ξενοδοχειακά / αγροτουριστικά καταλύματα)

Μάλλον έχει περιορισμένη υποδομή σε αγροτουριστικά καταλύματα με εξαίρεση τον παραδοσιακό ξενώνα Τσιντζίνων «ΣΧΟΛΑΡΧΕΙΟ». Μια πολύ καλή υποδομή διαμονής στον παραδοσιακό ξενώνα που λειτουργεί όλο το χρόνο, καθώς και παραδοσιακές ταβέρνες που προσφέρουν τοπικές παραδοσιακές γεύσεις. Το χωριό προσφέρεται και για εναλλακτικό τουρισμό.

1.7 Προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Δήμος

Ο Νομός Λακωνίας και κατά επέκταση ο Δήμος Θεραπνών, σύμφωνα με στοιχεία της Περιφέρειας Πελοποννήσου, παρουσιάζει στασιμότητα έως και φθίνουσα τάση στην εξέλιξη της παραγωγικής και οικονομικής του πορείας εξαιτίας των έντονων διαρθρωτικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει. Είναι σημαντικό επίσης να γίνει η παρατήρηση ότι η έλλειψη βασικών υποδομών έχει αρνητική επίδραση σε όλες σχετικά τις οικονομικές δραστηριότητες που οδηγούν σε αύξηση της απασχόλησης και ανταγωνιστικότητας.

Ο Δήμος Θεραπνών παρουσιάζει τα τυπικά προβλήματα του ελληνικού αγροτικού χώρου, όπως αυτά παρουσιάζονται συνοπτικά ακολούθως:

Πληθυσμός

Τα δημογραφικά προβλήματα είναι τα ακόλουθα:

- Το χαμηλό ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και το χαμηλό μορφωτικό του επίπεδο.
- Ο υψηλός δείκτης γήρανσης.
- Η μετανάστευση αφορά κυρίως στο νέο και παραγωγικό πληθυσμό. Οι λόγοι μετανάστευσης εκτός της περιοχής είναι κοινωνικοί και οικονομικοί.

Τεχνικές υποδομές

Ο Δήμος στο μεγαλύτερο μέρος της αντιμετωπίζει πρόβλημα απομόνωσης, λόγω αφενός της ελλιπούς σύνδεσης με τα μεγάλα αστικά κέντρα και αφετέρου λόγω της κακής κατάστασης που εμφανίζει το εσωτερικό επαρχιακό οδικό δίκτυο. Επίσης αντιμετωπίζει προβλήματα ποιότητας και επάρκειας των υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης και διαχείρισης των απορριμμάτων.

Γεωργία

Η περιοχή έχει αναπτύξει δραστηριότητες σε όλους τους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία). Ωστόσο, αντιμετωπίζει προβλήματα τόσο παραγωγικά όσο και υποδομών, όπως:

- Εξάρτηση των παραγωγών κυρίως από την τιμή του βασικού αγροτικού προϊόντος (ελιές-λάδι).
- Ανεπαρκής στήριξη και πληροφόρηση.
- Ελλείψεις του τοπικού κυκλώματος τυποποίησης, συσκευασίας και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.
- Ανεπαρκές δίκτυο άρδευσης για τα καλλιεργούμενα προϊόντα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων, τόσο στην παραγωγή των προϊόντων, όσο και στους υδάτινους πόρους της περιοχής.
- Ανεπαρκείς κτηνοτροφικές υποδομές (απουσία βοσκοτόπων, ανεπαρκές δίκτυο αγροτικής οδοποιίας, ποτίστρων, απουσία επαρκών υποδομών δευτερογενούς επεξεργασίας, όπως σφαγεία, τυροκομεία, χώροι συγκέντρωσης γάλακτος κ.λπ.).

Ειδικότερα, η ηλικιακή διάρθρωση των αρχηγών των γεωργο-κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων χαρακτηρίζεται από «γερασμένο πληθυσμό», κατάσταση η οποία στα περισσότερα δημοτικά διαμερίσματα της περιοχής επιδεινώνεται συνεχώς.

Η διάρθρωση των γεωργικών εδαφικών πόρων, κατά χρήση, χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα δυσμενής αναπτυξιακός παράγων. Πολύ μικρό μέρος του συνόλου των καλλιεργειών αρδεύεται, ενώ το μεγαλύτερο καλύπτεται είτε με γεωτρήσεις, είτε έχουν ξερικές καλλιέργειες. Οι μικρές παραγωγικές μονάδες, η μικρή συνολικά παραγωγή κατά κλάδο και η συχνή έλλειψη σύγχρονης υποδομής στον πρωτογενή τομέα, ιδίως στον ορεινό όγκο, είναι σοβαρότατα εμπόδια ανάπτυξης.

Μεταποίηση

Η περιοχή αντιμετωπίζει τα ακόλουθα προβλήματα στον κλάδο της μεταποίησης:

- Αδυναμία αξιοποίησης και εμπορευματοποίησης των τοπικών γεωργικών προϊόντων.
- Έλλειψη πληροφόρησης τόσο σε ειδικά όσο και σε γενικά θέματα του κλάδου.
- Έλλειψη κεφαλαίων για επενδύσεις.
- Ανάγκη εκσυγχρονισμού των μονάδων.
- Υψηλό κόστος λόγω της ανάγκης κάλυψης μεγάλων αποστάσεων σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια του οδικού δικτύου.
- Έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού αλλά και εν γένει ενεργού πληθυσμού.
- Περιορισμένος ο ρόλος των τραπεζών στην παροχή συμβουλών για επενδύσεις και επιχορηγήσεις.

Τουρισμός

Η περιοχή διαθέτει μεγάλη ποικιλία τουριστικών πόρων (φυσικοί, αρχαιολογικοί, ιστορικοί, αρχιτεκτονικοί, πολιτιστικοί κ.λπ.) που η αξιοποίησή τους θα συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξή της.

Τα υφιστάμενα προβλήματα στον τουριστικό τομέα εντοπίζονται στα ακόλουθα:

- Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεπαρκής.
- Το μέγεθος των τουριστικών επιχειρήσεων είναι πολύ μικρό.
- Ανεπαρκείς υποδομές φιλοξενίας (καταλύματα, ξενώνες κ.λπ.).
- Η μέση διάρκεια παραμονής τόσο για τους αλλοδαπούς όσο και για τους ημεδαπούς θεωρείται μικρή (2 περίπου διανυκτερεύσεις).

- Η διάρκεια της τουριστικής περιόδου είναι μικρή, ουσιαστικά 2 μήνες (Ιούλιος, Αύγουστος).
- Ανεπαρκείς συγκοινωνιακές υποδομές πρόσβασης στην περιοχή.
- Η ζήτηση τουριστικών αγαθών περιορίζεται στην παράκτια ζώνη με τη μορφή του παραθεριστικού τουρισμού.
- Χαμηλό επίπεδο παροχής υπηρεσιών εξαιτίας της έλλειψης εκπαίδευσης και εξειδίκευσης των απασχολούμενων στις τουριστικές επιχειρήσεις.

Περιβάλλον - Οικισμοί

Το ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής αποτελεί το σημαντικότερο αναπτυξιακό πόρο και συγκριτικό πλεονέκτημα. Επομένως η προστασία, η διαφύλαξη και η ανάδειξή του αποτελεί προτεραιότητα.

Τα κυριότερα προβλήματα εντοπίζονται σε:

- Βασικές ελλείψεις στο σύστημα διαχείρισης των στερεών απορριμμάτων.
- Ελλείψεις στο σύστημα αποχέτευσης λυμάτων (αποχετευτικά δίκτυα, βιολογική επεξεργασία λυμάτων).
- Απουσία χωροταξικού σχεδιασμού.
- Έλλειψη συστήματος διαχείρισης του περιβαλλοντικού, οικιστικού, ιστορικού και αρχαιολογικού πλούτου.
- Ελλείψεις στα δίκτυα υποδομών των οικισμών (ύδρευση, αποχέτευση, εσωτερική οδοποιία).

Κοινωνικός εξοπλισμός

Η περιοχή παρέμβασης παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις στις υποδομές παροχής κοινωνικών υπηρεσιών όπως εκπαίδευση, πρόνοια, πολιτισμός κ.λπ., καθώς και των θεσμών ή φορέων εκείνων που θα μπορούσαν να επιταχύνουν και να διαφοροποιήσουν την ανάπτυξη της.

1.8 Αναπτυξιακές δυνατότητες του Δήμου

Σαν στόχο το σχέδιο έχει τη δημιουργία συνθηκών και μηχανισμών ενδογενούς ανάπτυξης μέσα από τη διεύρυνση και βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής μέσα από την καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την αναβάθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση

σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες τάσεις ανάπτυξης των κλάδων, η υγεία και η κοινωνική εργασία, οι υπηρεσίες που απευθύνονται σε επιχειρήσεις, ο ξενοδοχειακός κλάδος και η εστίαση, καθώς και οι δραστηριότητες αναψυχής, πολιτισμού και αθλητισμού αποτελούν τους κλάδους στους οποίους αυξάνεται ταχύτερα η απασχόληση (αύξηση των απασχολούμενων κατά 1,5% ετησίως ή και ανώτερη στην περίοδο 1994-1998).

Αναλυτικότερα, στο Δήμο Θεραπνών γεγονός είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα. Δεύτερος με μεγάλη διαφορά είναι ο τριτογενής, ενώ πολύ μικρή είναι η συμμετοχή του πληθυσμού στον δευτερογενή (μονάδες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων). Δυναμική εντοπίζεται στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού μέσω της αξιοποίησης και προώθησης των φυσικών, πολιτιστικών ιστορικών και αρχαιολογικών πόρων και της προβολής επώνυμων τοπικών προϊόντων (βρώσιμες ελιές, παραδοσιακά τυριά, αρωματικά βότανα, πιταρούδες, μέλι). Ο αγροτουρισμός, λοιπόν, είναι ο κλάδος η δυναμική του οποίου μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας της περιοχής παρέμβασης, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια. Επιτρέπει τη συνέχεια της παραγωγής προϊόντων, που πιθανώς να είχαν εκλείψει, προϊόντων κατά κύριο λόγο παραδοσιακών (γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, υφαντά, κεντήματα, καλλιέργεια αρωματικών φυτών, ζυμαρικά κ.λπ.). Επίσης διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν χαθεί, συντηρεί τη μνήμη των ανθρώπων με την αναβίωση εθίμων και παραδοσιακών εκδηλώσεων, είναι κανάλι επικοινωνίας περιοχών απομονωμένων με μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα, αλλά δίνει και προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, όπου εφαρμόζεται.

Ο αγροτουρισμός ξεκίνησε με ένα και μοναδικό στόχο που αποσκοπούσε στην καλυτέρευση της ζωής των αγροτών, ιδίως στις ορεινές περιοχές και τις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά. Με τον αγροτουρισμό, και με το κίνητρο που προσφέρει, επιτυγχάνονται η παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους και η αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση κτισμάτων, η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής, η συμπλήρωση και η βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος, θέματα τα οποία απασχολούν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα αρμόδια υπουργεία. Ο αγροτουρισμός έρχεται την κατάλληλη στιγμή για να καλύψει την ανάγκη του κουρασμένου κατοίκου της πόλης, για μία πιο στενή επαφή με τη φύση και με πράγματα και καταστάσεις από καιρό ξεχασμένα, όπως η

παρασκευή του ψωμιού και του παραδοσιακού γλυκού, η κατασκευή του τάπητα στον αργαλειό, η βόλτα με άλογα ή ο περίπατος στο δάσος, η ζωή σε ρυθμό γαλήνιο. Ο αγροτουρισμός ξεκίνησε και συνεχίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του ως γυναικεία υπόθεση. Σχεδόν όλοι οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί είναι γυναικείοι. Δεν είναι έτσι τυχαίο το γεγονός ότι ένα μέρος των καταλυμάτων δεν είναι άλλα από τα σπίτια των γυναικών αυτών, που υποδέχονται τους ξένους και τους καλούν να ζήσουν για λίγο ως μέλη της οικογένειας. Και βέβαια είναι μάλλον περιττό να τονίσουμε ότι σχεδόν όλοι οι ξενώνες των αγροτουριστικών συνεταιρισμών βρίσκονται στα ωραιότερα ίσως μέρη της χώρας.

Για την επιτυχή έκβαση ενός προγράμματος αγροτουρισμού χρειάζεται ο συνδυασμός τριών παραγόντων :

- Της Φύσης
- Του Πολιτισμού και
- Του Τοπικού Ανθρώπινου δυναμικού.

που πρέπει να είναι εστιασμένα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου.

Έτσι για την συγκεκριμένη περιοχή παρέμβασης και στο πλαίσιο ενός στρατηγικού σχεδιασμού είναι δυνατή η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αγροτουρισμού που θα περιλαμβάνει:

- Την παραγωγή και τη διάθεση των τοπικών προϊόντων παραγόμενων με φυσικό-οικολογικό τρόπο και ιδιαίτερα αυτών της ελιάς και του κάστανου καθώς και ζυμαρικών αρτοσκευασμάτων και γλυκών αξιοποιώντας την υπάρχουσα εμπειρία και τις αντίστοιχες δομές
- Την χαρτογράφηση και την προβολή των οικοσυστημάτων σαν τελικών προορισμών των επισκεπτών και ιδιαίτερα του Ορεινού όγκου του Πάρωνα, του Οικολογικού Πάρκου του Πάρωνα και του Υγροτόπου του Μούστου
- Την αξιοποίηση των ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων καθώς και την ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων για την ανάδειξη της τοπικής κληρονομιάς. Τα κτίρια θα μπορούν να αποτελέσουν επισκέψιμους χώρους αλλά και υποδομές για την διαμονή των επισκεπτών στην περιοχή.

Γενικά, η αναπτυξιακή στρατηγική της περιοχής παρέμβασης θα πρέπει να κατευθυνθεί στην τόνωση της αγροτικής και τουριστικής οικονομίας της περιοχής μέσα από δράσεις στον κλάδο του τουρισμού και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, συμβατές με το περιβάλλον και την φυσιογνωμία της περιοχής.

Αυτή η στρατηγική στηρίζεται και στο γεγονός ότι το επίπεδο εκπαίδευσης της πλειοψηφίας των κατοίκων της περιοχής είναι σε επίπεδο στοιχειώδους, βασικής και μέσης εκπαίδευσης (51,05%, 8,46%, 10,00% αντίστοιχα). Ενώ το ποσοστό των ατόμων που δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση και των αγράμματων ανέρχεται στο 16,67%. Δεδομένου της υπερίσχυσης της ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα, πολλοί δεν ολοκλήρωσαν το στοιχειώδες επίπεδο εκπαίδευσης. Ενώ το ποσοστό αυτών που ολοκλήρωσαν το επίπεδο ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης ανέρχεται στο 2,39%. Η στήριξη της απασχόλησης μέσω της εφαρμογής ενός τοπικού συμφώνου ποιότητας για τον αγροτουρισμό και τα αγροτικά προϊόντα μπορεί να επιτευχθεί με την περαιτέρω εξειδίκευση του ήδη υπάρχοντος πληθυσμού των απασχολούμενων. Η εμπειρική προσέγγιση θεμάτων αγροτουρισμού, και παραγωγής αγροτικών προϊόντων από την πλευρά του πληθυσμού της περιοχής παρέμβασης είναι σημαντική και μπορεί να αποτελέσει την βάση για την περαιτέρω εξειδίκευση του πληθυσμού της περιοχής. Θεωρώντας ότι ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει τον βασικό μοχλό ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας κρίνεται σκόπιμο οι ενέργειες και δράσεις για την ενίσχυση και συγκράτηση της τουριστικής κίνησης θα πρέπει να είναι η δημιουργία συνθηκών τέτοιων ώστε να αυξηθεί η συχνότητα προσέλευσης τουριστών στην περιοχή.

Η οικονομία του Δήμου Θεραπνών εξακολουθεί να βασίζεται όπως και στο παρελθόν στον αγροτικό τομέα. Η περιοχή όπως και ο υπόλοιπος νομός δεν γνώρισαν κατά το παρελθόν βιομηχανική ανάπτυξη ώστε να αντιμετωπίζουν τώρα είτε προβλήματα μόλυνσης είτε αποβιομηχάνισης.

Το κυριότερο πρόβλημα του έχει να κάνει με τη συνεχή μείωση του πληθυσμού του, που οφείλεται στη μετανάστευση των νέων στα αστικά κέντρα αλλά και στο μικρότερο ποσοστό των γεννήσεων. Σημαντικές είναι και οι αρνητικές επιπτώσεις που απορρέουν από τη διάρθρωση της αγροτικής παραγωγής. Το κυριότερο προϊόν της περιοχής είναι το ελαιόλαδο και οι ελιές. Λόγω της υπερπροσφοράς λαδιού τα τελευταία χρόνια και της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη σταδιακή μείωση των επιδοτήσεων η τιμή του έχει μειωθεί αρκετά, με αποτέλεσμα και τη μείωση του εισοδήματος των παραγωγών.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλει αποφασιστικά η ενίσχυση των νέων αγροτών και η στροφή τους σε νέες και δυναμικές καλλιέργειες προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις της αγοράς και λαμβάνοντας υπόψη τις νέες κατευθύνσεις της αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής, με την επέκταση ταυτόχρονα της βιοκαλλιέργειας και τον περιορισμό της χρήσης λιπασμάτων, τη δημιουργία μονάδων τυποποίησης των προϊόντων, που θα περιλαμβάνουν μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις γύρω από την κτηνοτροφία, την ελαιοκομία και την μελισσοκομία.

Να παρακινηθούν πρωτοβουλίες των κατοίκων για ίδρυση αγροτουριστικών συνεταιρισμών για την προβολή επώνυμων τοπικών προϊόντων. Στους οικισμούς του δήμου Θεραπνών μπορούν να περιλαμβάνουν ελαιόλαδο, βρώσιμες ελιές (κυρίως βιολογικής καλλιέργειας) παραδοσιακά τυριά, αρωματικά βότανα, κρέατα ζώων ελευθέρως βοσκής, πιταρούδες (χορτόπιτες), μέλι. Με συνέπεια, όμως, στην ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων.

Σε συνάφεια με τις παραπάνω ενέργειες, μπορεί να επιτευχθεί προσέλκυση επισκεπτών, από όσους διέρχονται από τον οδικό άξονα Σπάρτη – Γεράκι - Μονεμβάσια, διαμέσου της κατάλληλης προβολής των τοπικών αξιοθέατων που θα πραγματοποιηθεί με αναστηλώσεις και γενικότερα συντήρηση των βυζαντινών εκκλησιών του δήμου. Στο σκοπό αυτό θα βοηθήσει και η ύπαρξη χώρων υποδοχής πλατείες, ταβέρνες, καταστήματα με πωλήσεις παραδοσιακών προϊόντων, πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως η γιορτή της ελιάς

2. Σκοπός και Περιεχόμενο της Δράσης

Ο Δήμος Θεραπνών Λακωνίας είναι ένας καθαρά αγροτικός δήμος με κύρια ασχολία των κατοίκων την ελαιοκαλλιέργεια και την κτηνοτροφία. Η οικονομία του δήμου Θεραπνών βασίζεται όπως εξ ολοκλήρου στον αγροτικό τομέα.

Η καταστροφή που έπληξε τους δημότες από την πυρκαγιά που για είκοσι ημέρες κατάκαινε χιλιάδες εκτάσεις του Δήμου μας είναι ανυπολόγιστη.

Εικόνα 1: Πυρόπληκτες περιοχές στη λεκάνη απορροής του ποταμού Ευρώτα: α) δάσος κοντά στο Πολύδροσο, β) χορτολιβαδική έκταση στα Χρύσαφα, γ) ελαιοκαλλιέργειες και δ) χωριό Χρύσαφα. (Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 2: Το Τοπικό Διαμέρισμα των Αγριάνων μετά τις πυρκαγιές του Αυγούστου 2007

(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Για να μπορέσει να ορθοποδήσει άμεσα ο τόπος και να μην παρουσιαστούν προβλήματα μείωσης του πληθυσμού από την μετανάστευση των νέων στα αστικά κέντρα και για να υπάρξουν δυνατότητες ανάπτυξης θα πρέπει να δοθούν κίνητρα στον αγροτικό πληθυσμό και κυρίως στους νέους αγρότες για παραμονή στις εστίες του.

Μιλώντας όλο αυτό το διάστημα με τους κατοίκους του δήμου και κυρίως τους νέους αγρότες καταλήξαμε ότι είναι πλέον μονόδρομος η στροφή σε νέες και δυναμικές καλλιέργειες προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις της αγοράς και λαμβάνοντας υπόψη τις νέες κατευθύνσεις της αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

Αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής, με την επέκταση ταυτόχρονα της βιοκαλλιέργειας και τον περιορισμό της χρήσης λιπασμάτων, τη δημιουργία μονάδων τυποποίησης των προϊόντων, που θα περιλαμβάνουν μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις.

2.1 Σκοπός της δράσης

Σκοπός της προτεινόμενης δράσης είναι η ανάπτυξη στην περιοχή μιας νέας επαγγελματικής δραστηριότητας για τους κατοίκους της περιοχής, με τη δημιουργία μονάδων εκτροφής σαλιγκαριών και τη συνεχή υποστήριξη τους για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας και της συνεχούς παραγωγής ασφαλών προϊόντων για τους καταναλωτές.

Οι επιμέρους στόχοι του εγχειρήματος αυτού είναι:

- Η κάλυψη της **ανάγκης για απασχόληση** των κατοίκων της περιοχής μετά την καταστροφή των αγροτικών τους εκμεταλλεύσεων από την καταστροφική πυρκαγιά του καλοκαιριού 2007.
- Η **ενίσχυση του εισοδήματος** των κατοίκων της περιοχής σε μια εναλλακτική και καινοτόμα αγροτική δραστηριότητα .
- Η εμπλοκή των κατοίκων της περιοχής, ιδίως των νέων, σε μια **καινοτόμο και βιώσιμη αγροτική δραστηριότητα**, ώστε να εξασφαλιστεί η διατήρησή τους σε αυτήν και να αποτραπεί η συρρίκνωση του αγροτικού

πληθυσμού και η εσωτερική μετανάστευσή τους σε αστικές περιοχές. Η εκτροφή σαλιγκαριών μπορεί να αποτελέσει την κύρια πηγή εισοδήματός τους και να συμβάλει στην **περιφερειακή ανάπτυξη** και την άρση των κοινωνικών ανισοτήτων.

- Η δραστηριότητα αυτή θα συμβάλει στην **αναδιάρθρωση της πρωτογενούς παραγωγής** στο Δήμο Θεραπνών μετά την πλήρη καταστροφή των καλλιεργειών στη περιοχή.
- Η **προστασία των φυσικών πληθυσμών** των σαλιγκαριών καθώς οι φυσικοί πληθυσμοί έχουν μειωθεί σημαντικά λόγω της ανεξέλεγκτης συλλογής και της εντατικοποίησης της γεωργικής παραγωγής με την χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.
- Η **τροφοδότηση** της τοπικής και όχι μόνο αγοράς με ασφαλή, για τον καταναλωτή, προϊόντα, μέσα από συνεχή έλεγχο σε όλα τα στάδια της παραγωγής τους.

2.2 Περιεχόμενο της δράσης

2.2.1 Γενικά

Στις μέρες μας το σαλιγκάρι αποτελεί τροφικό είδος, το οποίο καταναλώνεται από εκατομμύρια ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο. Η εντατική του κατανάλωση ξεκίνησε από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, εξαιτίας κυρίως της μεγάλης προβολής των γαστρονομικών του προσόντων. Όμως, η κατανάλωση των σαλιγκαριών ήταν γνωστή από την αρχαιότητα. Έχει διαπιστωθεί ότι από την Παλαιολιθική εποχή μέχρι την ύστερη εποχή του χαλκού, τα μαλάκια αποτέλεσαν σημαντικό διατροφικό παράγοντα. Οι κρητικοί κοχλιοί (σαλιγκάρια) ήταν εκλεκτό έδεσμα της Μινωικής αλλά και της σημερινής Κρήτης. Οι Κρητικοί ακόμη και σήμερα τρώνε περισσότερα σαλιγκάρια, σαν πηγή πρωτεΐνης, από οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου.

Η εκτροφή χερσαίων γαστερόποδων (σαλιγκαριών) αποτελεί μια γεωργική εκμετάλλευση, στην οποία θα πρέπει να εφαρμοστούν οι κανόνες Ορθής Πρακτικής που ισχύουν γενικότερα στην πρωτογενή παραγωγή (π.χ. GAP), καθώς και οι απαιτήσεις υγιεινής (GHPs) για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία η πρωτογενής αυτή παραγωγή και η διαχείρισή της πρέπει να γίνεται με τρόπο ώστε οι κίνδυνοι να παρακολουθούνται και, εάν χρειάζεται, να εξαλείφονται ή να μειώνονται σε αποδεκτό επίπεδο, λαμβανομένων υπόψη των

συνήθων διαδικασιών μεταποίησης που πραγματοποιούνται μετά την πρωτογενή παραγωγή.

Η ερευνητική προσπάθεια αλλά και η εγκαθίδρυση μονάδων εκτροφής στην Ελλάδα θα συμβάλει θετικά και στην προστασία των φυσικών πληθυσμών των σαλιγκαριών. Στη χώρα μας όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη οι φυσικοί πληθυσμοί έχουν μειωθεί σημαντικά λόγω της αλόγιστης συλλογής και της εντατικοποίησης της γεωργικής παραγωγής με την χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

Οι φυσικοί πληθυσμοί του κυριότερου εκτρεφόμενου είδους *Helix aspersa* παρουσιάζουν έντονη ποικιλομορφία και αποτελούν σημαντικό γενετικό απόθεμα που εκτός από την ανάγκη προστασίας και διατήρησης μπορεί να αξιοποιηθεί στην παραγωγή εκτρεφόμενων σαλιγκαριών με ενδιαφέροντα γνωρίσματα που θα μπορούν να παρουσιάζουν πλεονεκτήματα ανταγωνιστικότητας σε εξειδικευμένες αγορές.

2.2.2 Διατροφική Αξία Σαλιγκαριών

Το κρέας των σαλιγκαριών αποτελεί μια λιχουδιά για τους γευσιγνώστες ενώ συγκεντρώνει και αρκετά πλεονεκτήματα σε σχέση με άλλα κρέατα όπως χαμηλή περιεκτικότητα σε θερμίδες και λίπη και υψηλή περιεκτικότητα σε ανόργανα θρεπτικά στοιχεία, απαραίτητα αμινοξέα και ευεργετικά λιπαρά οξέα. Οι τελευταίες έρευνες αναδεικνύουν το κρέας των σαλιγκαριών ως έναν από τους θετικούς διατροφικούς παράγοντες της μεσογειακής διαίτας. Η υψηλή βιωσιμότητα των κατοίκων της Κρήτης και τα χαμηλά ποσοστά καρκίνου, συσχετίστηκαν και με τη συχνή κατανάλωση σαλιγκαριών, εκτός από το ελαιόλαδο.

Η θερμιδική αξία του κρέατος των σαλιγκαριών είναι 60-90 Kcal ανά 100 gr κρέατος έτοιμου προς κατανάλωση, μικρότερη από το κρέας διάφορων ψαριών, πτηνών και θηλαστικών. Το περιεχόμενο σε πρωτεΐνη είναι υψηλό και κυμαίνεται από 10 έως 16% του νωπού βάρους. Το ποσοστό των λιπών αποτελεί το 0,5 έως 2% του ολικού νωπού βάρους και συνήθως είναι λίγο μεγαλύτερο στα νεαρά άτομα. Το περιεχόμενο σε νερό είναι υψηλό και ποικίλει από 73-89%.

Η ανάλυση της σύστασης των λιπιδίων δείχνει σχετικά υψηλό ποσοστό πολύ-ακόρεστων λιπαρών οξέων. Συγκεκριμένα τα συνολικά κεκορεσμένα λιπίδια (SFA) καταλαμβάνουν το 25,78%, τα μονο-ακόρεστα (MFA) αποτελούν το 18,55% και τα πολύ-ακόρεστα (PUFA) αποτελούν το υπόλοιπο 18% . Από τα πολύ-ακόρεστα ο

λόγος Ω-3 /Ω-6 κυμαίνεται από 0,2 έως 2 που με βάση τις σύγχρονες διατροφικές απόψεις θεωρείται πολύ καλός και συγκρίσιμος με τα ψάρια (από 0,5 έως 8). Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί ότι το λίπος των σαλιγκαριών είναι ωφέλιμο γιατί παρέχει στον οργανισμό τα Ω 3 λιπαρά οξέα, τα οποία θεωρούνται απαραίτητα, καθώς ο άνθρωπος δε μπορεί να τα συνθέσει και γι' αυτό πρέπει να τα λάβει με τη διατροφή του. Τα Ω 3 λιπαρά οξέα θεωρούνται ευεργετικά για την υγεία του ανθρώπου, π.χ. παρεμποδίζουν την αθηροσκλήρωση και τη θρόμβωση και έχουν αντιφλεγμονώδεις επιδράσεις, προληπτικά σε αλλεργίες, κατάθλιψη, και άλλες ασθένειες του νευρικού συστήματος.

Όσον αφορά στα ανόργανα στοιχεία (μέταλλα) το κρέας των σαλιγκαριών αποτελεί καλή πηγή ασβεστίου, φωσφόρου, μαγνησίου, καλίου και νατρίου. Ορισμένοι ερευνητές προτείνουν την κατανάλωση σαλιγκαριών ως εναλλακτική πηγή ασβεστίου και φωσφόρου, δυο συστατικών πολύ σημαντικών για την ανάπτυξη των οστών. Με δεδομένο ότι και τα ψάρια που καταναλώνονται με το κόκαλο είναι καλή πηγή ασβεστίου και φωσφόρου, αλλά λόγω και της σημαντικής περιεκτικότητας του κρέατος των σαλιγκαριών σε Ω3 λιπαρά οξέα, θα μπορούσαν τα σαλιγκάρια επάξια να τα αντικαταστήσουν, τουλάχιστον σε περιοχές που τα ψάρια δεν είναι διαθέσιμα. Επίσης, αποτελούν μια σημαντική πηγή αμινοξέων και ασβεστίου σε περιόδους νηστείας που δεν καταναλώνεται κρέας και γαλακτοκομικά προϊόντα.

Όσον αφορά στα ιχνοστοιχεία, το κρέας των σαλιγκαριών αποτελεί καλή πηγή σεληνίου (27,4 μg/100mg), παρέχοντας ουσιαστικά στον καταναλωτή το 50% της συνιστώμενης ημερήσιας ποσότητας που απαιτείται για πρόσληψη από μια ενήλικη γυναίκα (που είναι 50 μg/ ημέρα) και το 1/3 για ένα άνδρα. Το κρέας των σαλιγκαριών αποτελεί και μια σημαντική διαιτητική πηγή βιταμινών. Η νιασίνη είναι μια υδροδιαλυτή βιταμίνη του συμπλέγματος Β με ευεργετική επίδραση στο νευρικό και καρδιαγγειακό σύστημα. Είναι αξιοσημείωτα σταθερή και ανθεκτική στη θερμότητα, τη μαγειρική και την αποθήκευση των τροφίμων. Η περιεκτικότητα του κρέατος των σαλιγκαριών σε νιασίνη είναι 1,4 mg/100g βρώσιμου κρέατος και αντιστοιχεί σε κατανάλωση 50g τυριού και 150 g από γιαούρτι, φακές ή πατάτες που θεωρούνται καλές πηγές αυτής της βιταμίνης.

2.2.3 Εκτρεφόμενο είδος

Η εγκατάσταση εκτροφείων σαλιγκαριών αφενός μεν απαιτεί επιστημονική γνώση και τεχνολογική ειδίκευση αφετέρου μακροχρόνιο σχεδιασμό τόσο επιστημονική όσο και τεχνολογική έρευνα.

Από τα εδώδιμα σαλιγκάρια η εντατική εκτροφή είναι δυνατή και οικονομικά κερδοφόρα για το *Helix aspersa* που παρουσιάζει έντονο εμπορικό ενδιαφέρον στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Κοινά ονόματα του είδους είναι Escargot Petit Gris, Brown garden snail και **στην Ελλάδα Κρητικός κοχλίας**. Το κέλυφος των ώριμων ατόμων μπορεί να φτάσει τα 30 mm ύψος με 35,5 mm διάμετρο. Το σχήμα του είναι κωνικοσφαιρικό και κυρτό στην κορυφή. Περιελίσσεται δεξιόστροφα γύρω από έναν κεντρικό άξονα, τον στυλίσκο, σχηματίζοντας 4-5 σπείρες χωρίς να σχηματίζει ομφαλό. Το χρώμα και το πάχος του ποικίλουν ανάλογα με την ηλικία του ζώου και το περιβάλλον. Συνήθως είναι κιτρινοκάστανο και παρεμβάλλονται σκούρες ζωνώσεις που ποικίλουν σε αριθμό και πλάτος.

Το *Helix aspersa* προτιμά υγρές περιοχές με ήπιο κλίμα, ελαφρύ έδαφος και χαμηλό υψόμετρο, αν και μερικές φορές συναντάται και σε υψόμετρο 1000 m. Απαντά σε ένα ευρύ φάσμα βιότοπων, συμπεριλαμβανομένων των κήπων, των πάρκων, των αγρών, των διαχωριστικών φρακτών και των δασών. Προτιμά τα ασβεστούχα εδάφη για τη λήψη ασβεστίου το οποίο είναι απαραίτητο για την κατασκευή του κελύφους του και την αναπαραγωγική δραστηριότητα. Το συγκεκριμένο είδος, όπως και όλα τα χερσαία γαστερόποδα, είναι ερμαφρόδιτο και υποχρεωτικά ετερογονιμοποιούμενο. Η αναπαραγωγική περίοδος του *H. aspersa* στις περιοχές της Μεσογείου συμβαίνει αργά την άνοιξη ή νωρίς το καλοκαίρι. Στην Ελλάδα το είδος αυτό εμφανίζει συνήθως μια αναπαραγωγική περίοδο το φθινόπωρο.

2.2.4 Σύστημα Εκτροφής

Η εκτροφή σαλιγκαριών έχει μεγάλη οικονομική σημασία και απαιτεί μια αξιόλογη επένδυση σε χρόνο, εξοπλισμό και πόρους. Στη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία, αλλά και στην Αυστραλία έχουν αναπτυχθεί μέθοδοι εκτατικής και εντατικής εκτροφής σαλιγκαριών. Η μεικτή εκτροφή αυτού του είδους εφαρμόζεται στη Γαλλία, την Αυστραλία και προωθείται και στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τη μέθοδο, τα σαλιγκάρια μπορεί να γεννηθούν και να εκκολαφθούν μέσα σε ένα ελεγχόμενο περιβάλλον και έπειτα να μεταφερθούν σε διχτυοκήπια ή εξωτερικά πάρκα για την πάχυνση.

Το μοντέλο εκτροφής που παρουσιάζεται στη συνέχεια είναι η **μικτή εντατική εκτροφή του *Helix aspersa*** με αναπαραγωγή και εκκόλαψη σε ελεγχόμενες συνθήκες και πάχυνση σε διχτυοκήπια.

Αναπαραγωγή

Το στάδιο αυτό περιλαμβάνει τρεις φάσεις:

1. Προετοιμασία γεννητόρων.
2. Αναπαραγωγή.
3. Επώαση αυγών.

Οι γεννήτορες τοποθετούνται σε συνθήκες αναπαραγωγής μέσα σε ειδικούς κλωβούς (Εικ. 3). Η θρέψη των ζώων θα γίνεται με ειδικής σύστασης τεχνητό σιτηρέσιο ενώ η απόθεση των αυγών (Εικ. 4) πραγματοποιείται σε ειδικούς χώρους απόθεσης που τοποθετούνται μέσα στους κλωβούς αναπαραγωγής. Οι αποθέσεις μεταφέρονται σε εκκολαπτήριο μέσα στα εκκολαπτικά δοχεία.

Πάχυνση

Ο γόνος (Εικ. 5) μεταφέρεται στα διχτυοκήπια από της αρχές Μαρτίου έως και τον Ιούλιο. Σε χρονικό διάστημα 6-8 μηνών ολοκληρώνεται η διαδικασία της πάχυνσης. Η παραγωγικότητα μιας μονάδας πάχυνσης σαλιγκαριών υπολογίζεται ανά στρέμμα καλυμμένης έκτασης και κυμαίνεται από 2,5 έως 6 τόνους το χρόνο.

Εικόνα 3: Γεννήτορες του είδους *Helix aspersa*.

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου περιβάλλοντος, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

Εικόνα 4: Αυγά του είδους *Helix aspersa* τα οποία παράχθηκαν στο Εργαστήριο Εκτροφής Γαστεροπόδων του Τμήματος.

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

Εικόνα 5: Γόνος του είδους *Helix aspersa* τα οποία παράχθηκαν στο Εργαστήριο Εκτροφής Γαστεροπόδων του Τμήματος.

(Πηγή: Τμήμα γεωπονίας ιχθυολογίας και υδάτινου περιβάλλοντος πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

Εγκαταστάσεις μονάδας πάχυνσης

Οι μονάδες πάχυνσης μπορούν να εγκατασταθούν σε επίπεδες εκτάσεις που διαθέτουν παροχή ρεύματος και νερού. Κατά την έναρξη των εργασιών γίνεται ισοπέδωση της επιφάνειας του χωραφιού, όπου διατηρείται μικρή κλίση καθαρισμός από την βλάστηση και τέλος απεντόμωση της έκτασης. Τα διχτυοκήπια κατασκευάζονται από μεταλλικό σκελετό (Εικ. 6). Οι μεταλλικές κολόνες στερεώνονται στην περίμετρο του πάρκου σε αύλακα σκυροδέματος. Πάνω από την περιμετρική αύλακα σκυροδέματος και σε ύψος μέχρι 70cm τοποθετείται μεταλλική ποδιά. Ο μεταλλικός σκελετός καλύπτεται με σήτα σκίασης (επιθυμητή θερμοκρασία από 15 έως 25°C). Η διατήρηση της απαιτούμενης υγρασίας (σχετική υγρασία από 70 έως 95%) επιτυγχάνεται με σύστημα υδρονέφωσης. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται για τις υψηλές καλοκαιρινές θερμοκρασίες.

Εικόνα 6: Εγκαταστάσεις διχτυοκηπίων με το σύστημα υδρονέφωσης που χρησιμοποιούνται στην εκτροφή του είδους *Helix aspersa*.

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

2.2.5 Ορθή Πρακτική Εκτροφής

Η σαλιγκαροτροφία αποτελεί μια γεωργική εκμετάλλευση στην οποία θα πρέπει να εφαρμοστούν οι κανόνες υγιεινής που ισχύουν γενικότερα στην πρωτογενή

παραγωγή και ιδιαίτερα οι απαιτήσεις για τα τρόφιμα ζωικής προέλευσης. Σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία η πρωτογενής παραγωγή πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με την ορθή πρακτική και η διαχείρισή της να γίνεται με τρόπο ώστε οι κίνδυνοι να παρακολουθούνται και, εάν χρειάζεται, να εξαλείφονται ή να μειώνονται σε αποδεκτό επίπεδο, λαμβανομένων υπόψη των συνήθων διαδικασιών μεταποίησης που πραγματοποιούνται μετά την πρωτογενή παραγωγή.

Στις απαιτήσεις αυτές περιλαμβάνονται, κατά περίπτωση:

- η υιοθέτηση πρακτικών και μέτρων που εξασφαλίζουν ότι τα τρόφιμα και οι πηγές τροφίμων παράγονται υπό τις ενδεδειγμένες συνθήκες υγιεινής,
- η λήψη μέτρων έναντι των κινδύνων από το περιβάλλον,
- ο έλεγχος των ανεπιθύμητων ουσιών, των επιβλαβών οργανισμών, των νόσων και μολύνσεων,
- η υποχρέωση ενημέρωσης της αρμόδιας αρχής, εάν υπάρχει υπόνοια για την παρουσία ενός προβλήματος που μπορεί να επηρεάσει την ανθρώπινη υγεία,
- οι κατάλληλες μέθοδοι παραγωγής, χειρισμού, αποθήκευσης και μεταφοράς.

Ειδικότερα στις απαιτήσεις για προϊόντα ζωικής προέλευσης περιλαμβάνονται κατά περίπτωση:

- η εφαρμογή κατάλληλων διαδικασιών καθαρισμού και απολύμανσης για τα κτίρια (θάλαμος αναπαραγωγής, εκκολαπτήριο, θάλαμοι διάπαυσης και αποθήκευσης των γεννητόρων και του προϊόντος), τα διχτυοκήπια πάχυνσης, τον εξοπλισμό, τους κλωβούς μεταφοράς και τα οχήματα κλπ.,
- η λήψη προληπτικών μέτρων κατά την εισαγωγή νέων ζώων στη μονάδα εκτροφής (γεννητόρων και γόνου σαλιγκαριών),
- η ορθή χρήση κτηνιατρικών φαρμακευτικών προϊόντων και προσθέτων ζωοτροφών,
- η απομόνωση των ασθενών ζώων και η ενδεδειγμένη διάθεση νεκρών ζώων και των αποβλήτων,
- η καθαριότητα των ζώων προς συσκομιδή,
- η εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων καταπολέμησης των επιβλαβών οργανισμών,
- προστατευτικά μέτρα για την πρόληψη της εισαγωγής λοιμωδών ασθενειών ή ασθενειών που μπορούν να μεταδοθούν στον άνθρωπο,
- οι πιθανοί κίνδυνοι που συνδέονται με τις ζωοτροφές,

- η περιγραφή των προβλημάτων που μπορούν να επηρεάσουν την ανθρώπινη υγεία και πρέπει να αναφέρονται στην αρμόδια αρχή,
- η εφαρμογή προγραμμάτων ελέγχου υγιεινής, προγραμμάτων ελέγχου ζωνοδόσων και προγραμμάτων παρακολούθησης της υγείας των εκτρεφόμενων σαλιγκαριών.

Στους κώδικες ορθής πρακτικής μιας μονάδας εκτροφής χερσαίων γαστεροπόδων λόγω της φύσης των εγκαταστάσεων πάχυνσης θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν και ορισμένα μέτρα που περιλαμβάνονται στις εκμεταλλεύσεις της φυτικής παραγωγής όπως:

- η χρήση και η ποιότητα των υδάτων,
- η ορθή και ενδεδειγμένη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων,
- πρακτικές και μέτρα για την αποφυγή της μόλυνσης με βιολογικούς, χημικούς ή φυσικούς κινδύνους, όπως μυκοτοξίνες, βαρέα μέταλλα, ραδιενεργό υλικό.

2.2.6 Ποιοτικός έλεγχος

Τα σαλιγκάρια διακινούνται ζωντανά, ημιεπεξεργασμένα, επεξεργασμένα ή κονσερβοποιημένα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία πρέπει να προέρχονται από μονάδες (εγκαταστάσεις), οι οποίες είναι υποχρεωμένες να τηρούν τους Κανονισμούς έτσι ώστε να αποφεύγεται το ενδεχόμενο κινδύνου για την κατανάλωση των προϊόντων αυτών από τον άνθρωπο.

Η πιο σημαντική απαίτηση για τα τρόφιμα είναι η ασφάλεια. Σύμφωνα με τον Codex Alimentarius, ασφάλεια στα τρόφιμα σημαίνει εξασφάλιση ότι το τρόφιμο δε θα προκαλέσει βλάβη στον καταναλωτή όταν ετοιμαστεί ή και καταναλωθεί, σύμφωνα με την προοριζόμενη χρήση του. Υπάρχουν τρεις τύποι κινδύνων οι βιολογικοί, οι χημικοί και οι φυσικοί, οι οποίοι είναι δυνατό να μολύνουν ένα τρόφιμο πριν ή κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας ή της αποθήκευσής του.

Οι πιο συχνά εμφανιζόμενοι και άμεσοι για την υγεία του καταναλωτή, είναι οι μικροβιολογικοί κίνδυνοι και κυρίως τα παθογόνα βακτήρια. Για την παραγωγή καλής ποιότητας τροφίμων πρέπει να υπάρχει αριθμός παθογόνων μικροοργανισμών κάτω του ανώτερου επιτρεπτού ορίου για λόγους δημόσιας υγείας, ενώ ο συνολικός αριθμός των μικροοργανισμών θα πρέπει να διατηρείται σε χαμηλό επίπεδο για τη

δυνατότητα συντήρησης του τροφίμου, όσο το δυνατό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Ο ποιοτικός έλεγχος των σαλιγκαριών περιλαμβάνει το μακροσκοπικό και εργαστηριακό έλεγχο. Ο μακροσκοπικός είναι ο έλεγχος που πραγματοποιείται στα ζωντανά σαλιγκάρια με σκοπό τη διαπίστωση του είδους και της κατάστασης στην οποία βρίσκονται π.χ. ζωντανά ή νεκρά, άρρωστα, ετοιμοθάνατα ή σε κατάσταση σήψης. Ο εργαστηριακός έλεγχος περιλαμβάνει τον μικροβιολογικό έλεγχο και πραγματοποιείται αμέσως μετά τη θανάτωση των ζωντανών σαλιγκαριών αλλά και κατά τη διάρκεια της μετέπειτα επεξεργασίας τους (μεταποίηση) με σκοπό την αναζήτηση της υγιεινολογικής τους κατάστασης, όπως των παθογόνων βακτηρίων και των μικροοργανισμών που επιδρούν στον χρόνο ζωής των ζωντανών αλλά και των επεξεργασμένων σαλιγκαριών.

Ο αριθμός και το είδος των μικροοργανισμών που ανευρίσκονται στα ζωντανά σαλιγκάρια, εξαρτάται από το είδος και τον πληθυσμό της μικροβιακής χλωρίδας του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν, από τη φάση του βιολογικού τους κύκλου και από τις συνθήκες υγιεινής που επικρατούν κατά τη συλλογή, τη μεταφορά και την εμπορία τους. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι:

1. Τα σαλιγκάρια που βρίσκονται σε νάρκη, εμφανίζουν μικρότερο φορτίο μικροβιακής χλωρίδας.
2. Όταν τα σαλιγκάρια δεν τρέφονται, τότε το μικροβιακό φορτίο ελαττώνεται.
3. Όταν το περιβάλλον είναι μολυσμένο, τότε τα κελύφη μολύνονται περισσότερο από τα σώματα.
4. Το πεπτικό και γεννητικό σύστημα των σαλιγκαριών, έχουν μεγαλύτερο μικροβιακό φορτίο από τα άλλα συστήματα.

2.2.7 Εμπορία και μεταποίηση

Στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα άρχισε να αναπτύσσεται στην Ελλάδα μια πρωτοποριακή εμπορική και βιομηχανική δραστηριότητα με αντικείμενο την εμπορία και μεταποίηση νωπών σαλιγκαριών με σκοπό την αποκλειστική διάθεσή τους στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης και κύρια στη Γαλλία.

Το σύνολο σχεδόν των σαλιγκαριών που διακινούνται στην ελληνική αγορά είναι του γένους *Helix* και η διακίνηση τους γίνεται με τους παρακάτω τρόπους:

1. **Νωπά – ζωντανά:** προέρχονται από εισαγωγές, η συλλέγονται από τη φύση και διακινούνται σε ξύλινα ή πλαστικά κιβώτια των 20-25 κιλών.
2. **Κατεψυγμένα με κέλυφος:** η σάρκα έχει αφαιρεθεί και αφού έχει υποστεί επεξεργασία και έχει επανατοποθετηθεί μέσα στο κέλυφος με βούτυρο, μαϊντανό, σκόρδο και άλλα καρυκεύματα.
3. **Σώματα σαλιγκαριών:** ημι-επεξεργασμένα διατηρούμενα σε άλμη και διακινούνται σε μεγάλες συσκευασίες στη βιομηχανία.
4. **Κονσέρβες:** περιέχουν σώματα σαλιγκαριών επεξεργασμένα. Τα κελύφη τοποθετούνται χωριστά μαζί με την κονσέρβα.
5. **Άδεια κελύφη:** έχουν μεγάλη εμπορική αξία και προωθούνται στη βιομηχανία για να γεμιστούν με κρέας σαλιγκαριών.

Εικόνα 7: Βιομηχανία μεταποίησης σαλιγκαριών.

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

3. Ανάλυση και Διάρκεια Φάσεων Υλοποίησης της Δράσης

3.1 Ανάλυση φάσεων

1. Κατάρτιση επενδυτικού σχεδίου για την εγκατάσταση και λειτουργία μονάδων εκτροφής σαλιγκαριών του είδους *Helix aspersa* στο Δήμο Θεραπνών.

2. Μεταφορά τεχνογνωσίας εντατικής εκτροφής σαλιγκαριών και τεχνικών προδιαγραφών θαλάμων αναπαραγωγής και διχτυοκηπίων πάχυνσης και επιμόρφωση των παραγωγών.
3. Μελέτη για αδειοδότηση της μονάδας παραγωγής.
4. Κατασκευές διχτυοκηπίων πάχυνσης.
5. Κατασκευή Εκτροφείου- Εκκολαπτηρίου για παραγωγή γόνου.
6. Ανάλυση αγοράς και προώθηση του προϊόντος.

3.2 Χρονοδιάγραμμα εργασιών

ΠΕ1: Κατάρτιση επενδυτικού σχεδίου.

ΠΕ2: Μεταφορά τεχνογνωσίας.

ΠΕ3: Μελέτη για αδειοδότηση της μονάδας.

ΠΕ4: Κατασκευές διχτυοκηπίων πάχυνσης.

ΠΕ5: Κατασκευή Εκτροφείου- Εκκολαπτηρίου για παραγωγή γόνου.

Χρονοδιάγραμμα

Μήνες/Πακέτα Εργασιών	ΙΑΝ 2010	ΦΕΒ 2010	ΜΑΡΤ 2010	ΑΠΡ 2010	ΜΑΪΟΣ 2010	ΙΟΥΝ 2010	ΙΟΥΛ 2010	ΑΥΓ 2010	ΣΕΠ 2010
ΠΕ1									
ΠΕ2									
ΠΕ3									
ΠΕ4									
ΠΕ5									

4. Προϋπολογισμός

Τα βασικά συστατικά στοιχεία μιας επένδυσης ενός εκτροφείου σαλιγκαριών είναι η **πάγια επένδυση** και το **αρχικό κεφάλαιο κίνησης**. Στην πάγια επένδυση περιλαμβάνεται το συνολικό χρηματικό ποσό που απαιτείται για την υλοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου, μέχρι την έναρξη κανονικής λειτουργίας της νέας επιχείρησης. Ειδικότερα, στην περίπτωση επενδυτικών σχεδίων στον κλάδο εκτροφής σαλιγκαριών η πάγια επένδυση περιλαμβάνει το συνολικό χρηματικό ποσό που

απαιτείται για την κατασκευή των κύριων και βοηθητικών παραγωγικών εγκαταστάσεων και διακρίνεται σε:

- ✚ **Άμεσο κόστος** και αφορά στην αγορά οικοπέδου και αγορά και εγκατάσταση του εξοπλισμού, τις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις, τις σωληνώσεις, τις μονώσεις, τους αυτοματισμούς, τη διαμόρφωση του οικοπέδου, των κτιρίων, των βοηθητικών εγκαταστάσεων κ.λπ.
- ✚ **Έμμεσο κόστος** που αφορά στο κόστος μελετών, τις αμοιβές εργολάβων, τις δαπάνες κατασκευής και διάφορα απρόβλεπτα έξοδα.

Ένα ακόμα σημαντικό μέρος ενός επενδυτικού σχεδίου είναι το **αρχικό κεφάλαιο κίνησης**. Ως αρχικό κεφάλαιο κίνησης ορίζεται το χρηματικό ποσό που απαιτείται για την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών της επιχείρησης για το διάστημα από την έναρξη λειτουργίας μέχρι την πραγματοποίηση των πρώτων εισπράξεων από την πώληση των προϊόντων ή των υπηρεσιών της. Σε αυτή την κατηγορία των δαπανών συμπεριλαμβάνονται οι δαπάνες προμήθειας πρώτων και βοηθητικών υλών και λοιπών εφοδίων (υλικών συντήρησης και ανταλλακτικών κ.λπ.), οι αμοιβές προσωπικού και εργοδοτικές εισφορές, και κόστος παροχών (ηλεκτρικής ενέργειας, καυσίμων, νερού κ.λπ.).

Εκτός από τις δύο βασικές κατηγορίες κόστους που αναφέρθηκαν, στην πάγια επένδυση περιλαμβάνονται και οι:

- ✚ **Αμοιβή τεχνολογίας** (πληρωμές για απόκτηση του δικαιώματος χρήσης της τεχνολογίας σε περίπτωση που υπάρχουν δικαιώματα ευρεσιτεχνίας).
- ✚ **Δαπάνες για το ξεκίνημα της μονάδας** (δαπάνες που απαιτούνται για τη δοκιμαστική λειτουργία μιας παραγωγικής μονάδας, για τη ρύθμιση των μηχανημάτων και για τον έλεγχο τήρησης των προδιαγραφών των προϊόντων).
- ✚ **Τόκοι κατασκευαστικής περιόδου** (οι τυχόν τόκοι των δανείων που εκταμιεύονται κατά τη διάρκεια της κατασκευαστικής περιόδου, κεφαλαιοποιούνται και αποτελούν μέρος της πάγιας επένδυσης).

Μετά από μια αρχική αξιολόγηση ενός τέτοιου επενδυτικού σχεδίου διαπιστώθηκε ότι για να είναι οικονομικά βιώσιμο θα πρέπει να διαθέτει τις εγκαταστάσεις, τον εξοπλισμό και την τεχνογνωσία ώστε να είναι αυτάρκης στην παραγωγή γόνου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Εκτίμηση προϋπολογισμού μηχανολογικού και τεχνολογικού εξοπλισμού για την κατασκευή του συγκροτήματος εντατικής εκτροφής (αναπαραγωγή, πάχυνση, αποθηκευτικοί χώροι) σαλιγκαριών.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ	
ΜΟΝΑΔΑ ΕΚΤΡΟΦΗΣ - ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ (ΚΤΙΡΙΑ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ, ΚΟΣΤΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ & ΚΟΣΤΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ)	38.103,8 €
ΜΟΝΑΔΑ ΕΚΤΡΟΦΗΣ - ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ (ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ)	11.300 €
ΜΟΝΑΔΑ ΠΑΧΥΝΣΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ (ΔΙΧΤΥΟΚΗΠΙΟ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ, ΚΟΣΤΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ & ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ)	50.000 €
ΖΩΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ (ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ)	540 €
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	99.943,80 €

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου περιβάλλοντος, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

4.1. Κόστος παραγωγής

Το κόστος μιας μονάδας εκτροφής σαλιγκαριών δε διαφοροποιείται από το κόστος οποιασδήποτε επένδυσης για την παραγωγή των προϊόντων και αποτελεί τις χρηματικές μονάδες που καταναλώνει για την απόκτηση των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιεί στην παραγωγή του προϊόντος της. Το ύψος της δαπάνης αυτής εξαρτάται από την ποσότητα και την τιμή των παραγωγικών συντελεστών. Η συνάρτηση παραγωγής μιας επιχείρησης δίνει την ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων με μια συγκεκριμένη ποσότητα παραγωγικών συντελεστών. Άρα, υπάρχει σχέση μεταξύ του παραγόμενου προϊόντος και των χρηματικών δαπανών της επιχείρησης. Οι δαπάνες που καταβάλλονται για τους μεταβλητούς συντελεστές, δηλαδή για αυτούς που η ποσότητά τους μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος, αποτελούν το **μεταβλητό κόστος** (Variable Cost - VC). Στην κατηγορία αυτή των δαπανών συμπεριλαμβάνονται οι δαπάνες για πρώτες ύλες, ημερομίσθια, καύσιμα κ.λπ. Αντίθετα το **σταθερό κόστος** (Fixed Cost - FC) μια επιχείρησης είναι το κόστος που δε μεταβάλλεται καθώς μεταβάλλεται η ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος και αφορά στις δαπάνες που καταβάλλονται για τους σταθερούς συντελεστές. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι δαπάνες κτιρίων, τα ασφάλιστρα των επιχειρήσεων κ.λπ.

Το άθροισμα του μεταβλητού και του σταθερού κόστους είναι το **συνολικό κόστος** (Total Cost – TC) μιας επιχείρησης.

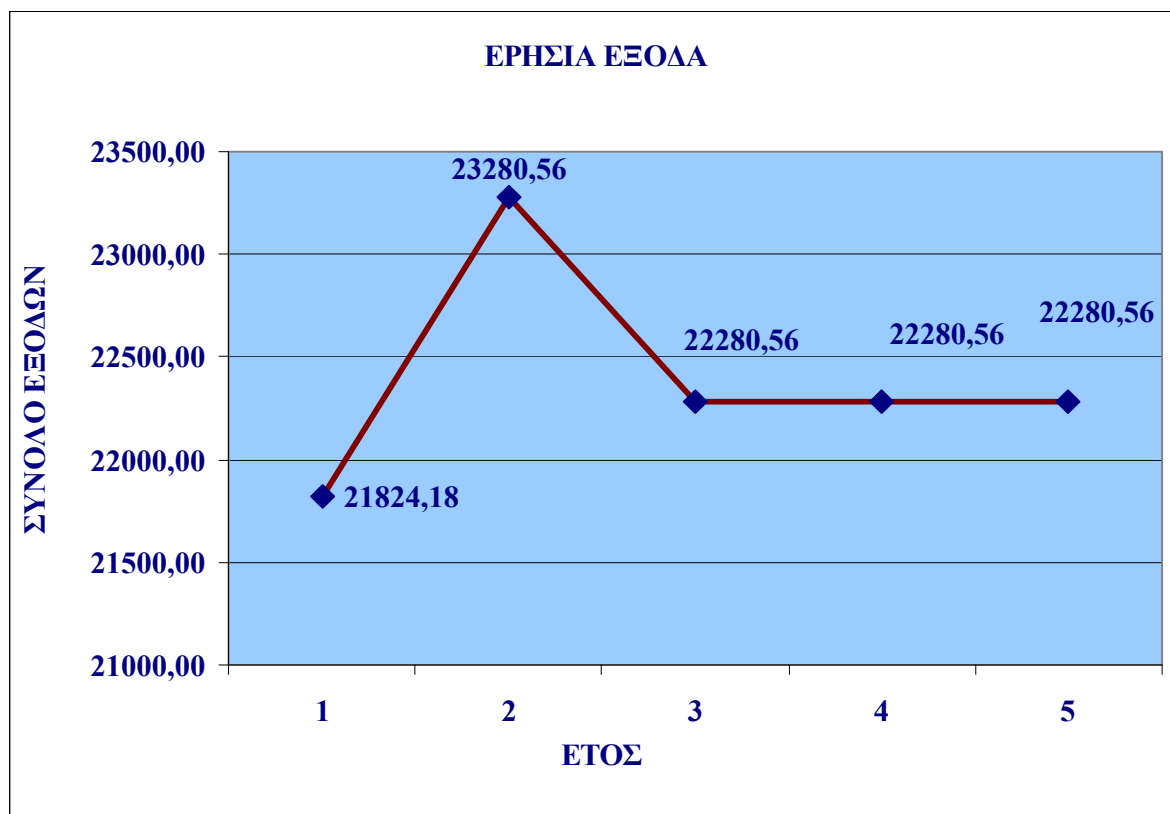
$$\text{Συνολικό Κόστος} = \text{Σταθερό Κόστος} + \text{Μεταβλητό Κόστος}$$

ή

$$TC = FC + VC$$

Σε μια μονάδα εκτροφής σαλιγκαριών στην κατηγορία του σταθερού κόστους περιλαμβάνονται οι αποσβέσεις, τα δάνεια, τα ασφάλιστρα, οι δαπάνες για επιδιορθώσεις, ενώ στην κατηγορία των μεταβλητών εξόδων περιλαμβάνονται οι δαπάνες για αγορά γεννητόρων και τροφής, θέρμανσης, ηλεκτρικού ρεύματος, νερού, και για την προμήθεια διαφόρων άλλων πρώτων υλών.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί δίνεται μια εκτίμηση των ετήσιων συνολικών εξόδων μιας μονάδας εκτροφής σαλιγκαριών.

Σχήμα 2: Ετήσια συνολικά έσοδα μιας μονάδας σαλιγκαριών.

5. Ποσοτικές εκτιμήσεις Ωφελειών Παραγωγών – Τοπικού

Πληθυσμού

Όπως αναφέρθηκε η παραγωγικότητα μιας μονάδας πάχυνσης σαλιγκαριών υπολογίζεται ανά στρέμμα καλυμμένης έκτασης και κυμαίνεται από 2,5 έως 6 τόνους το χρόνο.

Οι τιμές που αγοράζουν οι λίγες μονάδες μεταποίησης κα εξαγωγής που υπάρχουν στην χώρα μας αλλά και οι χονδρέμποροι, για το είδος *Helix aspersa* φτάνουν τα 3-3,5 € το κιλό. Ωστόσο η απευθείας διάθεση από παραγωγούς σε εστιατόρια που περιλαμβάνουν στο μενού σαλιγκάρια, μπορεί να ανεβάσει τις τιμές στα 10 με 12 € το κιλό.

Τα **συνολικά έσοδα** (TR - Total Revenue) των πωλήσεων είναι ίσα με τον αριθμό των πωλουμένων μονάδων επί την τιμή πώλησεως κατά μονάδα προϊόντος. Τα έσοδα μιας μονάδας εκτροφής σαλιγκαριών μπορεί να διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος του τελικού προϊόντος.

Στον Πίνακα 4 δίνεται μια εκτίμηση των πωλήσεων και εσόδων μιας μονάδας εκτροφής σαλιγκαριών ενός στρέμματος. Οι πωλήσεις ανά κατηγορία προϊόντος και οι τιμές πώλησης των παραπάνω προϊόντων αποτελούν εκτιμήσεις και σε πραγματική λειτουργία μπορεί να διαφοροποιηθούν. Για την παρουσίαση ενός όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστικού σεναρίου δίνονται οι εκτιμήσεις δύο σεναρίων ενός που χαρακτηρίζεται με τον όρο «min» και αποτελεί το χειρότερο, όσον αφορά στις τιμές πώλησης των προϊόντων, και το δεύτερο με τον όρο «max» και αποτελεί το καλύτερο σενάριο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εκτίμηση πωλήσεων και εσόδων.

	1 ^η χρονιά (900Kg + 100Kg γεννητότων)			2 ^η χρονιά (2.900Kg + 100Kg γεννητόρων)			Λειτουργία μετά το 2 ^ο έτος (4.900Kg + 100Kg γεννητόρων)		
	ΤΙΜΗ €			ΤΙΜΗ €			ΤΙΜΗ €		
	Ποσότητα (Kg)	min (4,0)	max (6,0)	Ποσότητα (Kg)	min (4,0)	max (6,0)	Ποσότητα (Kg)	min (4,0)	max (6,0)
Εμπορεύσιμο μέγεθος (μαζικές πωλήσεις)	750	3.000	4.500	2.350	9.400	14.100	3.150	12.600	18.900
	ΤΙΜΗ €			ΤΙΜΗ €			ΤΙΜΗ €		
	Ποσότητα (Kg)	min (6,0)	max (9,0)	Ποσότητα (Kg)	min (6,0)	max (9,0)	Ποσότητα (Kg)	min (6,0)	max (9,0)
Εμπορεύσιμο μέγεθος (μεμονωμένες πωλήσεις)	150	900	1.350	550	3.300	4.950	1.000	6.000	9.000
							ΤΙΜΗ €		
							Ποσότητα (Kg)	min (3,5)	max (5,0)
Μη εμπο/μο μέγεθος >15mm	0			0			250	875	1.250
Μη εμπο/μο μέγεθος <15mm	0			0			500	1.750	2.500
Σύνολο εσόδων €		3.900	5.850		12.700	19.050		21.225	31.650

(Πηγή: Τμήμα Γεωπονίας Ιχθυολογίας και Υδάτινου περιβάλλοντος, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας)

6. Δυνατότητες επέκτασης της Δράσης (Πολλαπλασιαστικές Επιδράσεις)

Η επιτυχημένη πιλοτική εφαρμογή της εκτροφής σαλιγκαριών θα έχει θετικές επιδράσεις:

- ❖ Θα δοθεί δυνατότητα πραγματοποίησης νέων επενδύσεων και εφαρμογής νέων τεχνικών στην συντήρηση, μεταποίηση, τυποποίηση και εμπορία των σαλιγκαριών.
- ❖ Θα συμπληρώσει το εισόδημα των αγροτών.
- ❖ Θα δοθεί δυνατότητα ανάπτυξης παράλληλων ή συμπληρωματικών δραστηριοτήτων (γιορτή σαλιγκαριού, αγροτουρισμός, κ.α) με στόχο την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων της εκτροφής σαλιγκαριών.

7. Προϋποθέσεις Υλοποίησης

Για να υλοποιηθεί και να είναι βιώσιμη και λειτουργική μια μονάδα εκτροφής σαλιγκαριών του είδους *Helix aspersa* θα χρειαστεί:

- ❖ Τεχνική υποστήριξη και ενημέρωση των παραγωγών
- ❖ Απόκτηση εμπειρίας και γνώσης των παραγωγών για την εκτροφή των σαλιγκαριών, καθημερινή εργασία και παρακολούθηση της μονάδας.
- ❖ Ύπαρξη νερού και ρεύματος για την λειτουργία των εγκαταστάσεων.
- ❖ Κατασκευή θαλάμου ελεγχόμενης αναπαραγωγής και εκκόλαψης.

Επίσης σύμφωνα με τις εισηγήσεις των καθηγητών Χρίστου Νεοφύτου και Μαριάνθης Χατζηιωάννου, ο δρόμος για την ανάπτυξη της σαλιγκαροτροφίας είναι η δημιουργία ισχυρών συνεταιρισμών, όπως στη Γαλλία και Ιταλία, που αποφέρουν τεράστια κέρδη κάθε χρόνο στα μέλη τους, καθώς με σημαντικό μέγεθος παραγωγής, διαπραγματεύονται από θέση ισχύος τις τιμές παραγωγού.

8. Πηγές Χρηματοδότησης

Η χρηματοδότηση μπορεί να εξασφαλιστεί από τα Κίνητρα του Αναπτυξιακού Νόμου 3299/2004 (εθνική χρηματοδότηση). Η επιχορήγηση για τη δημιουργία εκτροφείου σαλιγκαριών μπορεί να φτάσει μέχρι και 55%, εξασφαλίζοντας μερίδιο αγοράς ικανό να συντηρήσει μια επιχείρηση και ικανοποιητικές τιμές παραγωγού.

Σύμφωνα με την ενημέρωση του αρμόδιου τμήματος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στον εθνικό αναπτυξιακό νόμο στο κεφάλαιο με τις γεωργικές επενδύσεις συγκαταλέγεται και η σαλιγκαροτροφία. Ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να συντάξει μελέτη και να υποβάλει τον φάκελο στην έδρα της περιφέρειας της περιοχής του. Με τη σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) καθορίζονται τα επενδυτικά σχέδια που υπάγονται στις ενισχύσεις του Ν. 3299/2004 και αφορούν την παραγωγή, μεταποίηση και αφορούν μονάδες εκτροφής σαλιγκαριών, αλλά και μονάδες μεταποίησης-τυποποίησης σαλιγκαριών επιδοτούνται, οι ακόλουθες δαπάνες:

- Η αγορά και εγκατάσταση σύγχρονων μηχανημάτων, ειδικών εγκαταστάσεων και λοιπού εξοπλισμού.
- Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης για την προστασία και τη συνεχή βελτίωση του περιβάλλοντος, με εφαρμογή διεθνών προτύπων.
- Η αγορά γηπέδων, έως 10% της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης, αποκλειστικά για μικρές επιχειρήσεις.
- Η αγορά και η διαμόρφωση κτιριακών εγκαταστάσεων.
- Η αγορά παγίων στοιχείων ενεργητικού.
- Η αγορά και εγκατάσταση σύγχρονων συστημάτων αυτοματοποίησης διαδικασιών και μηχανοργάνωσης, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών αγοράς του αναγκαίου λογισμικού, καθώς και δαπανών εξοπλισμού για τη διασφάλιση του ηλεκτρονικού περιεχομένου.
- Οι δαπάνες μελετών που αποσκοπούν στην εισαγωγή, ανάπτυξη και εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, σύγχρονων μεθόδων και βιομηχανικών σχεδίων των παραγόμενων προϊόντων.
- Η αγορά καινούργιων μεταφορικών μέσων διακίνησης υλικών και προϊόντων εντός του χώρου της εντασσόμενης μονάδας.
- Οι δαπάνες μελετών για αγορές καινούργιου σύγχρονου εξοπλισμού εγκατάστασης και λειτουργίας των αναγκαίων υποδομών και διαδικασιών, καθώς και τα έξοδα πιστοποίησης των προϊόντων και των διαδικασιών διασφάλισης της ποιότητας, σύμφωνα με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά πρότυπα από οργανισμούς διαπιστευμένους από τον αρμόδιο εθνικό φορέα.

- Οι δαπάνες που συνδέονται με μεταφορά τεχνολογίας, άδειες εκμετάλλευσης ή τεχνικές γνώσεις.
- Οι δαπάνες για την αγορά ζωικού κεφαλαίου αναπαραγωγής που είναι απαραίτητο για την έναρξη παραγωγικής λειτουργίας στις περιπτώσεις ίδρυσης ή επέκτασης μονάδων.
- Οι δαπάνες συμβούλων σύμφωνα με τους περιορισμούς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

9. Πρόοδος δράσης και τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζονται για την υλοποίηση της δράσης

9.1 Πρόοδος της δράσης

Οι ενέργειες που έχουν γίνει έως τώρα είναι οι εξής:

- Έχουν γίνει δύο συναντήσεις στο Δήμο από την Επιστημονικό Συνεργάτη της Δράσης Δρ. Μαριάνθη Χατζηγιάννου, και μία από τον επιστημονικό υπεύθυνο Καθηγητή κ. Χρήστο Νεοφύτου.
- Στις συναντήσεις αυτές επισκεφτήκαμε προτεινόμενες περιοχές του Δήμου που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν εκτροφεία σαλιγκαριών.
- Έχουν πραγματοποιηθεί δύο ημερίδες ενημέρωσης των παραγωγών όπου αναλύθηκε από τους επιστημονικούς υπεύθυνους ο σκοπός και η μέθοδος υλοποίησης καθώς και τα αναμενόμενα οφέλη της δράσης.

9.2 Προβλήματα υλοποίησης της δράσης

Τα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν για την εύρυθμη λειτουργία των μονάδων εκτροφής είναι:

- Έλλειψη νομοθετικού πλαισίου που αφορά τις εγκαταστάσεις πάχυνσης (εγκεκριμένος τύπος) την άδεια ίδρυσης και λειτουργίας των μονάδων (καθορισμός ισοδύναμων ζώων) γεγονός που εμποδίζει και την χρηματοδότηση κατασκευής μονάδων μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου.
- Έλλειψη γνώσης των κρατικών υπηρεσιών σχετικά με το αντικείμενο (γεωπονικές - κτηνιατρικές υπηρεσίες)
- Κενά στον έλεγχο ποιότητας και πιστοποίησης του προϊόντος.

**ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΚΤΡΟΦΕΙΟΥ
ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ**

Εικόνα 8: Περιοχή Λουκάνι Τοπικού Διαμερίσματος Πλατάνας
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 9: Περιοχή Αχλαδόκαμπος Τοπικού Διαμερίσματος Καλλονής

(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 10: Περιοχή Κάμπος Τοπικού Διαμερίσματος Αγίων Αναργύρων
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 11: Περιοχή Άγιος Γεώργιος Τοπικού Διαμερίσματος Αγίων Αναργύρων
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 12: Περιοχή Αλωνάκι Τοπικού Διαμερίσματος Γκοριτσάς
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 13: Ενημερωτική συνάντηση στο Δήμο Θεραπνών 11/09/2009
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 14: Ενημερωτική συνάντηση στο Δήμο Θεραπνών 11/09/2009
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 15: Ενημερωτική συνάντηση στο Δήμο Θεραπνών 24/09/2009
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

Εικόνα 16: Ενημερωτική συνάντηση στο Δήμο Θεραπνών 24/09/2009
(Πηγή: Δήμος Θεραπνών)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Βιοτεχνίες και Μεταποιητικές Μονάδες Γεωργικών Προϊόντων

1. ΑΦΟΙ ΠΑΝ. ΣΩΤΟΥ ΟΕ ΠΛΑΤΑΝΑ

Βιοτεχνία επεξεργασίας γλυκών κουταλιού. Τηλ:2731077201

2. ΤΟΥΤΟΥΛΗΣ Σ. - ΤΟΥΤΟΥΛΗΣ Α. ΟΕ ΠΛΑΤΑΝΑ

Τυποποίηση και εμπορία ελαιόλαδου. 2731077315

3. ΤΟΥΤΟΥΛΗ ΝΙΚΗΤΑ Ν. ΠΛΑΤΑΝΑ

Ελαιουργείο.2731077315

4. ΠΛΑΓΑΚΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΛΑΤΑΝΑ

Σύγχρονη μονάδα κατεργασίας και εμπορίας ξύλου.Τηλ:2731077320,77520

5. ΜΠΟΥΓΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΘΕΟΦ. ΠΛΑΤΑΝΑ

Ασβεστοποιία . ΤΗΛ:27310-77388

6. ΕΥΡΩΑΜΕΡΙΚΑΝΑ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ ΓΚΟΡΙΤΣΑ

Σύγχρονη μονάδα τυποποίησης συσκευασίας & εμπορίας βρώσιμης
ελιάς.Τηλ:2731074100,74114

7. ΕΛΑΙΩΝΑΣ ΣΕΦΕΡΛΗ ΓΚΟΡΙΤΣΑ

Παραγωγή και εμπορία ελαιολάδου Παραδοσιακής καλλιέργειας ΤΗΛ:27310-
74441, FAX:2731074445

8. Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΚΟΡΙΤΣΑ

Εμπορεία Αγροτικών Προϊόντων Τηλ:2731027324 Fax:2731089318

9. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΙΩΑΝ. ΓΚΟΡΙΤΣΑ

Εμπορεία ζωοτροφών ΤΗΛ:27310-74101

10. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΥΣΑΦΑ

Τυροκομείο .Τηλ:2731097227

11. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ. ΣΤΥΛ. ΧΡΥΣΑΦΑ

Οινοποιία Χρυσαφίνα.Τηλ:2731097266

12. ΕΛΑΙΟΛΑΔΑ ΣΠΑΡΤΗΣ Α.Ε ΧΡΥΣΑΦΑ

Μονάδα τυποποίησης και συσκευασίας ελαιολάδου Τηλ:27310-97471
Fax:210-6431441

13. Π. ΜΠΟΥΓΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε ΧΡΥΣΑΦΑ

Λατομεία. ΤΗΛ:27310-97326, 24328

14. ΚΑΝΕΛΛΑΚΗ ΣΤ. ΑΦΟΙ ΟΕ ΧΡΥΣΑΦΑ

Λατομεία. ΤΗΛ:27310-97401

15. ΤΣΑΚΩΝΑΚΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΕΦΑΛΑΣ

Ελαιουργείο Κεφαλά Τηλ:2731077488

16. ΚΕΦΑΛΑΣ-ΣΠΑΡΤΗ Α.Ε ΚΕΦΑΛΑΣ

Μονάδα τυποποίησης και συσκευασίας ελαιοκομικών προϊόντων. Τηλ:

2731077181

FAX : 27310-77182 EMAIL: therapni@otenet.gr

17. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΣΚΟΥΡΑ

Ελαιουργείο. Τηλ:2731077351 , 77307

18. ΒΛΗΤΑΣ & ΒΑΚΑΣ & ΒΑΚΑΣ ΣΚΟΥΡΑ

Ελαιουργείο. Τηλ:2731077395

19. ΒΛΗΤΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Α. ΣΚΟΥΡΑ

Ξυλουργικό εργαστήριο. Κατασκευή, επισκευή, συντήρηση παραδοσιακών

ξύλινων έργων.Τηλ:2731077220

20. ΚΟΥΝΑΒΕΛΗΣ ΑΝΑΣΤ. ΣΚΟΥΡΑ

Σιδηροκατασκευές - Αλουμίνια ΤΗΛ:27310-77246

21. ΧΟΥΠΗΣ ΑΝΑΣΤ. ΣΚΟΥΡΑ

Σιδηροκατασκευές - Αλουμίνια ΤΗΛ:07310-77545

22. ΤΣΙΜΠΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΚΟΥΡΑ

Μονάδα προώθησης προβολής και εμπορίας επιλεγμένων αγροτικών προϊόντων.

Τηλ: 2731077356 Φαχ: 2731077500

23. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ Σ. ΚΑΛΛΟΝΗ

Ελαιουργείο Τηλ:2731097266